

ÖZEL EĞİTİMDE DAVRANIŞ DEĞİŞTİRME

ŞEHİT MEHMET GÜLŞEN ÖZEL
EĞİTİM ANAOKULU

REHBERLİK
SERVİSİ

2023

1. DAVRANIŞIN DOĞASINI ANLAMA

- Davranışlar, bireyin bulunduğu çevre ile doğrudan ilgilidir.
- Bireyin biyolojik özellikleri ve geçmiş öğrenmeleri davranışa etki eder.

Bir davranışın problem davranış olup olmadığına karar verirken;

- Bu davranış öğrencinin kendisi ve çevresindekiler için tehlikeli mi?
- Bu davranış toplumsal normlarla uyuyor mu?
- Bu davranış öğrencinin öğrenmesine engel oluyor mu?

2. DAVRANIŞI ETKİLEYEN UYARANLARI BELİRLEME

- Her davranışın bir nedeni vardır.
- Davranış davranış öncesinde bulunan ve davranış sonrasında ortaya çıkan uyaranlar şekillendirir.
- Bu uyaranlar; bedensel ihtiyaçlardan, ortamdan veya etraftaki kişilerden kaynaklı olabilir. Örneğin; kullanılan ilaç, rahatsız eden giysi, gürültülü ortam, ortamın ısı ve ışığı, açlık, susuzluk, hastalık, ev içi huzursuzluk, anne veya babanın evden uzun süre ayrılması, uykusuzluk, yüksek düzeyde uyarılmışlık, alerji, belirli bir zaman dilimi, (ör.sabahları huzursuz olma) belirli bir ortam(ör. yemekhane), belirli kişiler(ör. öğretmen/hostes) ve belirli etkinlikler(ör. boyama, hamur ...)
- **DIKKAT !!!** Problem davranışların altında yatan nedenler belirlenirken öncelikle tıbbi tarama yapılmalı ve davranışın alerji, egzama, kabızlık, diş ağrısı, kulak ağrısı gibi tıbbi kaynaklı olup olmadığı ortaya konulmalıdır.
- Problem davranışların neden kaynaklandığını belirlemek ve nasıl geliştiğini bilmek, problem davranışların ortaya çıkmasını ve kalıcı olmasını önlemek açısından önemlidir.

3. PROBLEM DAVRANIŞIN İŞLEVİNİ TESPİT ETME

- Problem davranışlar ya bir şey elde etme ya da bir şeyden kaçınma amacına hizmet eder.
- Öğrenciler; ilgi görmek, sosyal olarak onaylanmak, bir nesneyi almak (örn. yiyecek, oyuncak, telefon), bir etkinlikte bulunmak veya bir duyuşal uyarı (örn. fiziksel temas) elde etmek için problem davranışta bulunabilirler.
- Problem davranışların ortaya çıkmasının ve sürmesinin başka bir nedeni de bireylerin problem davranışlar sonucunda duyuşal geri bildirim elde etmeleridir . Uyarılma, vücut hareketleriyle dokunsal, görsel, işitsel, koku almayla, tat almayla, eklemlerin ve kasların uyarılmasıyla, farklı farklı meydana gelebilir. Örneğin, bir öğrenci içsel görsel yaşantıyı deneyimlemek için göz kapaklarına baskı yapabilir, başka bir öğrenciyse dokunsal uyarı elde etmek için tekrarlı olarak bir nesneyi elinde döndürebilir.
- Öğrenciler bazen de problem davranışları hoşlarına gitmeyen ya da kendilerine zor gelen etkinlik, nesne, sosyal etkileşim ya da duyuşal uyarıdan kaçmak için sergileyebilirler. Örneğin oyun hamurunun dokusundan hoşlanmayan bir öğrenci bu etkinlik sırasında masadan kalkmak isteyip ağlayabilir.

4. PROBLEM DAVRANIŞI AZALTMAK İÇİN ORTAMI DÜZENLEME

- İlk olarak problem davranışın oluşmasını önlemek için ortamı düzenlemek gerekir.
- Fiziksel etkinlik düzenleme: Koşma, zıplama gibi psikomotor hareket gerektiren etkinliklerin özellikle otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarda kendisine veya çevresine zarar veren ya da farklı problem davranışların azaltılmasına katkı sağlayabilir.
- Çevreyi düzenleme: İlgi çekici nesnelerin, görsel destek sağlayıcı materyallerin, aktif olarak sunulması ya da ortamda pasif olarak bulundurulmasıyla öğrenci duyusal olarak uyarılarak öğrencinin problem davranış ortaya koyma ihtimali azaltılabilir.
- Problem davranışın ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülen şeylerin ortadan kaldırılması: ışıktan rahatsız olan öğrenci için perdeleri kapalı tutmak, sestten rahatsız olan öğrenci için gürültüyü engellemek, öğrencinin olumsuz tepki verdiği bir oyuncacı ortama getirmemek vb.

5. DİĞER YÖNTEMLER

- **Olumlu davranış desteği:** Bu uygulamanın amacı, problem davranışların işlevlerini belirleyerek aynı işlevlere yönelik uygun davranışlar kazandırmaktır. Örneğin acıktığında ağlayan ve konuşamayan öğrenci için sınıfın duvarına küçük bir yemek resmi asılıp acıktığında gidip o resmi göstermesi ve yiyecek elde etmesi öğretilir. Böylece acıktığında ağlama davranışı ortadan kalkabilir.
- **Doğal öğretim:** Bu uygulamanın amacı öğrenciye uygun davranışı günlük rutinler içine gömerek öğretmektir. Örneğin yemek masasında istediği yiyeceği elde edemediği için çığlık atan bir öğrenciye o yiyeceğin ismini söylediğinde verilerek konuşma yoluyla elde etmesi sağlanabilir. Konuşamayan bir öğrenciye parmağıyla gösterme öğretilir. Böylece çığlık atma davranışı ortadan kalkabilir.
- **Söndürme:** Bu uygulamanın amacı problem davranışı pekiştiren sonucu vermeyerek davranışın azaltılmasıdır. Örneğin eşyaları fırlatarak öğretmenin dikkatini çekmeye çalışan bir öğrenci görmezden gelinir. Başlangıçta öğrencinin problem davranışında artış olsa da öğretmen görmezden gelmeyi sürdürdüğünde davranış sönmeye başlar. Ama saldırganlık gibi kendine veya başkasına zarar veren davranışları azaltma için sönmeye doğru teknik değildir.

- **Alternatif davranışların ayrımlı pekiştirilmesi:** Bu uygulamanın amacı problem davranışa alternatif olan veya problem davranış dışındaki davranışların pekiştirilmesi yoluyla problem davranışın ortaya çıkmasını önlemektir. Örneğin yerinden kalkıp sınıfta gezinme davranışını azaltmak için sınıf içerisinde görevler verilerek yaptığı istendik olumlu davranışı pekiştirilir.
- **Video modelle öğretim:** Öğrencinin problem davranışına alternatif olacak davranışın olduğu bir videonun izletilmesidir. Örneğin tuvaleti geldiğinde huzursuzlanan bir öğrenciye, tuvaleti geldiğinde "çiş var" diyen ve tuvalete götürülen bir çocuğun videosu izletilebilir.
- **Tepkinin bedeli:** Öğrenciye olumlu davranışları için verilen pekiştireçler olumsuz davranış meydana geldiğinde geri alınır. Örneğin oyuncakları topladığında öğrenciye bir sticker verilir, tükürdüğünde geri alınır. Bu süreçte öğrenciye açıklama yapılmalıdır.
- **Düzeltilme:** Öğrencinin çevreyi problem davranışından önceki haline getirmesidir. Örneğin kalemleri etrafa saçan öğrencinin kalemleri toplamasının sağlanmasıdır.
- Tepkinin bedeli ve düzeltme gibi ceza içeren yöntemlerden önce olumlu pekiştirme içeren yöntemlerin denenmesi önemlidir.